

NORGES HØYESTERETT

Den 8. desember 2017 avsa Høyesterett dom i

HR-2017-2327-A, (sak nr. 2017/1737), straffesak, anke over dom,

A (advokat Halvard Helle)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (kst. statsadvokat Jorild Steindal)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Webster**: Saken gjelder straffutmåling for utnyttelse av noens psykiske utviklingshemming til å skaffe seg seksuell omgang, jf. straffeloven 2005 § 295 bokstav b.
- (2) A ble tiltalt 20. juni 2016 for overtredelse av straffeloven 2005 § 295 bokstav b. Grunnlaget var angitt slik:

"Om kvelden mandag 16. november 2015, på bopel på X, fikk han B til å kle av seg og legge seg sammen med ham i en seng. Han befølte deretter kjønnsorganet hennes, slikket og sugde på brystene hennes, fikk henne til å masturbere ham, samt fikk henne til å ta hans penis i munnen. Han var ved handlingen kjent med at hun var lettere psykisk utviklingshemmet."
- (3) Ved Salten tingretts dom 9. desember 2016 ble han frifunnet for både straffekravet og fornærmedes krav på oppreisning. Tingretten fant det klart at den seksuelle omgangen hadde funnet sted, men mente A ikke hadde utnyttet fornærmedes psykiske utviklingshemming for å oppnå dette.
- (4) Påtalemyndigheten anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Bistandsadvokaten ba om ny behandling av oppreisningskravet.
- (5) Hålogaland lagmannsrett avsa dom den 14. juli 2017 med slik domsslutning:

- "1. A, født 00.00.1952, dømmes for overtredelse av straffeloven (2005) § 295 bokstav b til en straff av fengsel i ett år og seks måneder. Til fradrag i straffen går fem dager for utholdt varetekt.
2. A betaler oppreisningserstatning med 100 000 – etthundretusen – kroner til B innen to uker fra forkynnelse av dommen."

- (6) A har anket til Høyesterett over lagmannsrettens straffutmåling.
- (7) *Jeg er kommet til at anken må forkastes.*
- (8) Straffeloven 2005 § 295 viderefører straffeloven 1902 § 193 og rammer "misbruk av overmaktsforhold og lignende". Bestemmelsen omhandler forskjellige former for utnyttelse til seksuell omgang. Bokstav b, som viderefører 1902-loven § 193 andre ledd, og som er aktuell i denne saken, retter seg mot "å utnytte noens psykiske lidelse eller psykiske utviklingshemming". Bestemmelsen er ment som et særlig vern mot seksuelle overgrep for psykisk syke og personer med psykisk utviklingshemming, utover vernet etter voldtektsbestemmelsen, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) punkt 7.6.4.2.
- (9) Paragraf 295 har en strafferamme på fengsel i inntil seks år og omfatter tilfeller av forskjellig alvorlighetsgrad. Det er ikke fastsatt noen minstestraft, som for voldtekt, og heller ikke angitt noe normalstraffenivå i forarbeidene.
- (10) Straffenivået for seksualforbrytelser ble betydelig skjerpet i 2010. Dette gjaldt i første rekke straffenivået for voldtekt, men lovgiver ga klart uttrykk for at synspunktene i tilknytning til voldtekt også skulle ha betydning for straffenivået etter straffeloven 1902 § 193, se Prop. 97 L (2009–2010) side 41. Dette er fulgt opp i høyesterettspraksis, se blant annet HR-2017-570-A avsnittene 17–18:
- "... Under omtalen av § 193 står det i Prop. 97 L (2009–2010) punkt 5.2 at uttalelsene om skjerping av straffenivået for voldtekt 'bør ha betydning for straffenivået også for andre tilfeller av seksuell omgang uten reelt samtykke'. Straffenivået for voldtekt er omhandlet i punkt 5.1.2.1 i proposisjonen, der det blant annet uttales at 'straffenivået for voldtekt må skjerpes betraktelig – både for bedre å reflektere alvorligheten av lovbruddet (forholdsmessighetsvurderingen) og for å samsvare bedre med straffenivået for andre typer straffebestemmelser som beskytter den enkeltes fysiske integritet (ekvivalensvurderingen)'.**
- Av dette utleder jeg at det skal skje en betraktelig straffskjerpelse ved overtredelser av § 193, jf. også Rt-2015-810 avsnittene 20 og 21."**
- (11) Den betydelige straffskjerpelsen i 2010 medfører at rettspraksis fra tiden før har mindre betydning for straffutmålingen i saken her. Jeg nevner likevel at Høyesterett i Rt-2006-1392 utmålte en straff av fengsel i 10 måneder for et seksuallovbrudd som har en del likhetstrekk med vårt tilfelle, men som var noe mer alvorlig. Straffutmålingen i den foreliggende saken må altså skjerpes "betraktelig" fra dette nivået.
- (12) Det er ikke sammenlignbar praksis fra Høyesterett etter 2010, verken knyttet til 1902-loven eller 2005-loven.
- (13) Aktor og forsvarer har vist til Rt-2015-810, som gjaldt overtredelse av straffeloven 1902 § 193 annet ledd om utnyttelse av psykisk sykdom til seksuell omgang. Her ble en 56 år gammel mann straffet med fengsel i fem år for ved flere anledninger å ha utnyttet en

psykisk syk kvinne til å skaffe seg samleie og til prostitusjon. Saken er langt mer alvorlig enn vår sak og gir liten veiledning for hva straffen bør være her.

- (14) Videre er det vist til HR-2017-570-A. Saken gjaldt en lege som hadde utnyttet sin stilling til å skaffe seg seksuell omgang med to kvinnelige pasienter med psykiske plager. Straffen ble, under dissens (4-1), satt til fengsel i to år og seks måneder. Denne saken ligger noe nærmere vår sak i alvorlighetsgrad, men dreide seg om overgrep mot to kvinner som særlig for den enes del pågikk over en lang periode. Heller ikke den saken gir særlig veiledning for vårt tilfelle.
- (15) Ved den konkrete straffutmålingen vil handlingens grovhet og fornærmedes mentale fungering være sentrale momenter.
- (16) Lagmannsretten beskriver den straffbare handlingen slik:

"... Den seksuelle omgangen besto av at tiltalte befølte fornærmedes blottede kjønnsorgan, slikket og sugde på hennes bryster, fikk henne til å masturbere seg og til å ta sin penis i munnen.

...

... Handlingene har ikke hatt noen form for voldelig karakter, og fornærmede motsatte seg ikke disse. Imidlertid er hennes evnemessige utvikling slik at en ikke kan konstatere at det forelå et reelt samtykke. Tiltalte respekterte også fornærmedes ønske om å ikke gjennomføre vaginalt samleie og avsluttet den seksuelle kontakten når hun ba om det."

- (17) Det alvorligste enkeltelementet ved handlingen er at domfelte fikk fornærmede til å ta hans penis i munnen. Både etter straffebestemmelsene for voldtekt og etter bestemmelsene om seksuell omgang med barn under 14 år, medfører innføring av penis i fornærmedes munn at lengstestrafen heves fra ti til femten år, og at minstestrafen blir tre år, se 2005-loven § 292 bokstav b og § 300 bokstav b. Lovgiver har med dette signalisert at denne formen for seksuell omgang er særlig alvorlig, noe som må få vesentlig betydning for straffutmålingen.
- (18) Fornærmede var 28 år gammel da overgrepet skjedde. Hun er diagnostisert som lett psykisk utviklingshemmet, bor i omsorgsbolig og har tilrettelagt arbeid ved SFO to timer to dager i uken. For å kartlegge hennes mentale utviklingsnivå og hjelpebehov ble det gjennomført en utredning av henne i 2016. Fra undersøkelsene gjengir lagmannsretten:

"WAIS-IV er en samlet evneundersøkelse for voksne, som viser evner innen verbal forståelse, perseptuell resonnering, arbeidsminne og prosesseringshastighet. B fikk en Fullskala IQ på 56. Verbal indeks på 62, Perseptuell indeks 66, Arbeidsminne indeks på 56 og Prosesseringshastighet på 65.

Raven CPM er en test for visuell analytisk resonnering (matrise-test), og viste en testalder tilsvarende barn på 7–8 år.'

I undersøkelsens konklusjon heter det blant annet:

"Totalt sett så fungerer B nå og tidligere i hovedsak både kognitivt og i f.h.t. hverdagsferdigheter i området som defineres som lett avvikende og diagnosen Lett Psykisk Utviklingshemming opprettholdes. Hennes kommunikative evner (spesielt lese og skrive og å uttrykke seg) trekker helhetsbildet vesentlig ned når det kommer til hennes tilpasningsferdigheter i hverdagen."

- (19) Lagmannsretten siterer ellers fornærmedes fastlege, som karakteriserte henne "som et barn".
- (20) A hadde over tid blitt kjent med fornærmede og gitt henne små oppdrag som henting av post, handling av øl og ved en anledning støvsuging, mot at han ga henne penger, tomgods, godterier, brus og is. Det var imidlertid ikke noen slik særlig tilknytning mellom domfelte og fornærmede som ville ha gjort overgrepet til et særlig tillitsbrudd.
- (21) As handlemåte ligger i bestemmelsens kjerneområde, og jeg kan ikke se at det foreligger noen formildende momenter. Dersom han også hadde presset henne, eller ikke respektert fornærmedes ønske om å avslutte, ville dette i tilfelle vært skjerpene.
- (22) Den straffen lagmannsretten har utmålt – fengsel i ett år og seks måneder – innebærer en markant skjerpelse fra nivået før 2010. Dette er i tråd med forarbeidenes forutsetning, slik disse har blitt forstått i høyesterettspraksis. På denne bakgrunn har jeg kommet til at anken må forkastes.
- (23) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (24) Dommer **Normann:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (25) Dommer **Kallerud:** Likeså.
- (26) Dommer **Noer:** Likeså.
- (27) Justitiarius **Øie:** Likeså.
- (28) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: